

ОГЛЯДИ ЛІТЕРАТУРИ

УДК 616.37–002.2–089–008.33/34

ВНУТРІШНЬОЧЕРЕВНИЙ ТИСК, КОМПАРТМЕНТ СИНДРОМ В ХІРУРГІЧНОМУ ЛІКУВАННІ ТЯЖКОГО ГОСТРОГО ПАНКРЕАТИТУ

I. В. Хомяк, О. В. Кіт

Національний інститут хірургії та трансплантології імені О. О. Шалімова НАМН України, м. Київ

INTRAABDOMINAL PRESSURE, COMPARTMENT SYNDROME IN SURGICAL TREATMENT OF SEVERE ACUTE PANCREATITIS

I. V. Khomyak, O. V. Kit

Гострий панкреатит (ГП) є актуальною проблемою як у хірургії, так і в інтенсивній терапії. Незважаючи на певний прогрес у діагностиці, консервативному та оперативному лікуванні, ГП стабільно посідає третє місце у структурі гострих хірургічних захворювань, а за останніми даними — друге місце [1, 2].

Майже у 80 — 85% хворих діагностують набряковий ГП, перебіг якого прогностично відносно сприятливий, у 15 — 20% — гострий некротичний панкреатит (ГНП), панкреонекроз.

За даними клінічних спостережень, ГНП є одним з найбільш тяжких захворювань органів черевної порожнини, характеризується тяжким та вкрай тяжким перебігом, потребує комплексного лікування, супроводжується стабільно високою летальністю. У ранні строки вмирають 41 — 49% хворих від ендогенної інтоксикації, термінальним проявом якої є панкреатогенний шок. У пізній період смертність становить 51 — 59%, а за ускладнених гнійно—деструктивних форм — до 70% [1, 3].

Патогенез ГНП складний і недостатньо вивчений. В основі цього тяжкого захворювання лежать переважно метаболічні, судинні, гемодинамічні та імунопатологічні розлади.

На думку авторів, недоліками існуючих сьогодні теорій патогенезу ГНП є визначення первинності порушення функції, а не структури, а також те, що вони побудовані на основі визнання провідним одного ушкоджуючого чинника [4].

У 2012 р. під керівництвом робочої групи проведена інтернет—консультація з активною участю широкого кола міжнародних експертів. Розроблений оновлений варіант класифікації ГП з узагальненням пропозицій 11 міжнародних асоціацій фахівців з панкреатиту. Оновлена класифікація визначає критерії діагностики ГП, виділені два типи ГП (інтерстиціальний з набряком і панкреонекроз); три форми, залежно від ступеня тяж-

кості (легкий, помірно тяжкий, тяжкий), а також визначено морфологічні зміни підшлункової залози (ПЗ) й парапанкреатичних тканин, спричинені ускладненнями ГП (значне скупчення рідини у парапанкреатичному просторі, псевдокіста ПЗ, ізольований некроз ПЗ) [5 — 7].

В останні роки визнана прогресивна ідея — уявлення про ГП як динамічне захворювання, перебіг якого характеризується зміною періодів і фаз. Основне практичне значення цього уявлення полягає в тому, що, оскільки фази захворювання мають суттєві морфологічні й патофізіологічні відмінності, їм притаманні характерні особливості перебігу й ускладнення [8, 9].

Надзвичайно важливе значення під час лікування пацієнтів з приводу ГНП мають прогнозування й оцінка тяжкості захворювання, вони дозволяють виявити пацієнтів, яким показане проведення інтенсивної терапії в умовах реанімаційного відділення, а також виконання невідкладних хірургічних втручань [10, 11].

Запропоновані кілька систем для оцінки тяжкості ГНП, які включають різні параметри (лабораторні показники, результати інструментальних досліджень, клінічні симптоми). Загальноновизнаними є прогностичні системи Ranson, APACHE II, SAPS, які забезпечують точність прогнозування у 70 — 80% пацієнтів [11, 12].

Показаннями до хірургічного лікування ГНП є не-ефективність консервативної терапії протягом 1 — 3 діб, інфіковані форми ГНП, незалежно від тяжкості поліорганної недостатності, виникнення гнійних ускладнень, перитоніт, профузна кровотеча, панкреатичний сепсис з діагностованими за даними ультразвукового дослідження (УЗД) і комп'ютерної томографії (КТ) причинами його виникнення (заочеревинна флегмона, секвестрація зони некрозу, абсцеси ПЗ і сальникової сумки). Абсолютним показанням до оперативного лікування є прогресуюча поліорганна недостатність, резис-

тентна до адекватної інтенсивної терапії, протягом 48 — 72 год [1, 9, 13 — 16].

Об'єктивні доказові факти щодо оптимального методу хірургічного лікування хворих з приводу ГП відсутні [9].

Незважаючи на певні досягнення у лікуванні хворих з приводу ГНП, пов'язані з впровадженням нових діагностичних схем, методів консервативної терапії та мініінвазивних хірургічних втручань, суттєвого зменшення летальності досягти не вдалося.

Тяжкість стану хворих на ГП і летальність багато в чому залежать від наявності органної недостатності. За її тривалості більше 2 діб летальність становить 36%, при поліорганній недостатності — 28 — 69% [14, 17].

Однією з причин формування органної недостатності при ГП є внутрішньочеревна гіпертензія (ВЧГ) і виникнення синдрому внутрішньочеревної гіпертензії (АКС) [17, 18].

В літературі останніх років наведені результати як експериментальних, так і клінічних досліджень, в яких доведений негативний вплив ВЧГ на функцію різних органів і систем [19].

Так, за даними опитування, проведеного Європейським товариством з інтенсивної терапії (ESICM) і Товариством з терапії критичних станів (SCCM), в якому взяли участь понад 1300 респондентів, 13,6% не знали терміну ВЧГ і не мали уяви про негативний вплив підвищеного ВЧГ; майже 69,2% — упевнені в тому, що для діагностики ВЧГ достатньо клінічного огляду пацієнта з моніторингом ВЧГ, 24,1% — використовували цей метод [20].

У 2004 р. на конференції WSACS визначено поняття ВЧГ на підставі аналізу результатів міжнародних багаточентрових досліджень. ВЧГ — це стійке підвищення ВЧГ до 12 мм рт. ст. і більше, яке реєструють, як мінімум, у трьох стандартних вимірюваннях з інтервалом 4 — 6 год. Це визначення виключає реєстрацію коротких, нетривалих коливань ВЧГ, які не мають клінічного значення.

Крім того, на першій узгоджувальній конференції, присвяченій проблемам синдрому ВЧГ, прийнято класифікацію ВЧГ: ВЧГ I ступеня — ВЧГ 12—15 мм рт. ст.; II ступеня — 16—20 мм рт. ст.; III ступеня — 21—25 мм рт. ст.; IV ступеня — вище 25 мм рт. ст. [20—22].

За стійкого підвищення ВЧГ понад 20 мм рт. ст. (з абдомінальним перфузійним тиском менше 60 мм рт. ст. або без такого) виникає синдром АКС, що асоціюється з ознаками органної недостатності / дисфункції [20, 21].

У нормі ВЧГ дорівнює атмосферному тиску або дещо нижчий. Нормальним вважають ВЧГ до 7 мм рт. ст. Підвищення ВЧГ до 10 — 15 мм рт. ст. спостерігають під час штучної вентиляції легень, у післяопераційному періоді, при ожирінні, вагітності [21, 23].

Незважаючи на те, що в останні роки абдомінальний компартмент — синдром (АКС) інтенсивно вивчається, точних даних про його частоту у пацієнтів при ушкодженнях і гострих хірургічних захворюваннях немає [24, 25].

Виникненню АКС сприяють гіпотермія (температура тіла менше 33° С); ацидоз (рН крові менше 7,2); вели-

кий об'єм гемотрансфузії (понад 10 — 20 доз на добу); коагулопатія різного генезу; сепсис будь-якої етіології.

Найчастіше АКС формується після тяжкої травми живота, внутрішньочеревної чи заочеревинної кровотечі, операції на великих судинах заочеревинного простору, при панкреонекрозі, непрохідності кишечника, поширеному перитоніті, ентєральній недостатності [19, 21, 23, 26 — 33].

Доведено, що ВЧГ негативно впливає не лише на органи черевної порожнини, а й на весь організм хворого.

Підвищення ВЧТ понад 15 мм рт. ст. спричиняє погіршення кровообігу в усіх органах черевної порожнини. Насамперед, виникають ішемія тканин травного каналу, набряк слизової оболонки кишечника, його парез і ацидоз виявляють раніше, ніж клінічні ознаки гіпертензійного синдрому [21, 23, 34].

Внаслідок порушення бар'єрної функції ішемізованої слизової оболонки кишечника виникає транслокація мікроорганізмів, які потрапляють у системний кровоток і черевну порожнину, з'являється абдомінальний сепсис [21, 23].

Підвищення ВЧТ не завжди супроводжується виникненням АКС, тому в літературі немає точного рівня ВЧТ, за якого виникає цей синдром [23].

Ступінь ВЧГ прямо корелює з вираженістю органних порушень і вірогідністю смерті. При підвищенні ВЧТ понад 10 мм рт. ст. протягом 1 — 2 діб летальність становить 3 — 7%, за ВЧТ вище 35 мм рт. ст. протягом 6 — 7 год летальність дорівнює 100% [35, 36].

Поряд з клінічними симптомами, достовірним способом діагностики АКС є вимірювання ВЧТ за допомогою прямих і непрямих методів. Прямі методи передбачають вимірювання ВЧТ безпосередньо у черевній порожнині під час лапароскопії, пункції, перитонеального діалізу, за наявності лапаростоми.

Метод прямого визначення ВЧТ запропонований у 1931 р. R. H. Overholt. На думку деяких авторів, сьогодні прямий метод є найточнішим, проте, його використання обмежене через високу вартість [23, 37].

Як альтернативу застосовують непрямі методи моніторингу ВЧТ: у нижній порожнистій вені, у порожнині шлунка чи тонкої кишки (за допомогою назогастроінтестинальних зондів), у порожнині матки чи сечовому міхурі [38].

На думку більшості авторів, "золотим стандартом" є непряме вимірювання ВЧТ у сечовому міхурі. Це точний і безпечний метод, який не потребує складної апаратури, дозволяє здійснювати моніторинг ВЧТ протягом тривалого лікування хворого [21, 39].

Цей спосіб запропонували I. L. Kron та співавтори у 1984 р. Для вимірювання використовують звичайний сечовий катетер Фолея [40].

У літературі наведені різні точки зору щодо кількості ізотонічного розчину натрію хлориду, який потрібно ввести в сечовий міхур для вимірювання ВЧТ — від 10 до 200 мл. За даними міжнародних досліджень, оптимальна кількість рідини, що не призводить до викривлення показників ВЧТ, 25 мл. Це затверджене на узгоджувальній конференції з проблем WSACS у 2004 р. [20, 41].

Протипоказаннями до застосування цього непрямометоду визначення ВЧТ є ушкодження сечового міхура або стискання його тазовою гематомою чи пухлиною. За таких ситуацій ступінь ВЧТ оцінюють шляхом вимірювання внутрішньощлункового тиску [21, 23].

Показаннями до моніторингу ВЧТ дослідники вважають ранній післяопераційний період, травму живота, застосування штучної вентиляції легень у пацієнтів при поліорганній недостатності, здуття живота у поєднанні з клінічними ознаками АКС.

Більшість авторів рекомендують вимірювати ВЧТ з інтервалом 6 год [42].

Однією з причин виникнення ВЧГ і АКС є ГП за важкого перебігу, найчастіше — ГНП (панкреонекроз).

ВЧГ й АКС визначені критичними ускладненнями важкого ГП ще у 2002 р., коли була оприлюднена перша доповідь про зв'язок ВЧГ і ГП [43].

Проте, у клінічній практиці вимірювання ВЧТ у хворих на ГНП здійснюють вкрай рідко. В поодиноких публікаціях немає повідомлень про можливість використання показників ВЧТ для прогнозування перебігу ГНП і ускладнень післяопераційного періоду.

Незважаючи на те, що дослідженню ВЧТ при різних патологічних станах в останні роки приділяють значну увагу, точних даних про частоту ВЧГ та її прогностичну цінність у хворих на панкреонекроз немає [44].

Підвищення ВЧТ при ГНП можна розглядати як прояв особливостей перебігу запального процесу в замкненому просторі. При цьому, значному підвищенню ВЧТ сприяють виражене запалення ПЗ і клітковини заочеревинного простору, прогресуючий набряк тканин ПЗ, перитонеальна ексудатія і прогресування парезу тонкої кишки, генералізований вісцеральний набряк, спричинений синдромом системної запальної відповіді, а також масивна інфузійна терапія. Наслідком ВЧГ є ішемія тканин, прогресуючі порушення мікроциркуляції.

Тривалість лікування у стаціонарі та палаті інтенсивної терапії пацієнтів при ВЧГ значно більша, у них більш часто виникають системні і місцеві ускладнення, зокрема, синдром поліорганної недостатності, вторинне

інфікування ПЗ, що потребує більш агресивних методів лікування [45 — 48].

Рішення про оперативне втручання необхідно приймати не тільки на основі результатів вимірювання ВЧТ, а й з огляду на клінічні ознаки гострого деструктивного процесу та поліорганної недостатності [49, 50].

Оптимальні строки виконання хірургічного втручання з приводу важкого ГП у поєднанні з АКС не визначені [44].

На підставі аналізу даних вітчизняної і зарубіжної літератури, можна зробити висновок, що проблема корекції ВЧТ у хворих на ГНП надзвичайно актуальна, складна і недостатньо вивчена.

Насамперед, актуальним завданням є подальше вивчення ГП, особливо його некротичних форм з тяжким перебігом, який, незважаючи на певний прогрес у діагностиці, консервативному та оперативному лікуванні, за поширенням стабільно посідає третє місце в структурі гострих хірургічних захворювань, летальність при ускладнених гнійно—деструктивних формах досягає 70%.

В літературі немає повідомлень про можливість використання показників ВЧТ для прогнозування перебігу ГНП і ускладнень післяопераційного періоду.

Важливе наукове й практичне значення має продовження досліджень, спрямованих на подальше вивчення ВЧГ, з метою розробки ефективних методів її лікування й попередження у хворих на ГНП.

Потребують подальшого вивчення методи консервативного й хірургічного лікування хворих з приводу ГНП у поєднанні з ВЧГ, потрібний пошук нових терапевтичних засобів і методів оперативного втручання, спрямованих на нормалізацію гемодинаміки та забезпечення життєво важливих функцій організму.

Необхідні багаточисельні клінічні дослідження з вивчення ролі ВЧТ у хворих на ГНП, особливостей перебігу захворювання та прогностичних факторів ризику виникнення ВЧГ для розробки алгоритму ведення таких пацієнтів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Столярчук О. В. Сучасні підходи при лікуванні гострого панкреатиту / О. В. Столярчук // Вісн. Вінниць. нац. мед. ун—ту. — 2012. — Т. 16, № 2. — С. 538 — 541.
2. Бойко В. В. Протокол ведения больных с острым панкреатитом в ХГКБСНМП: практ. рекомендації / В. В. Бойко, А. В. Козаченко, Б. С. Федак // Медицина неотлож. состояний. — 2007. — № 4(11). — С. 62 — 70.
3. Оценка риска развития полиорганной недостаточности при острым некротическом панкреатите / Г. В. Родоман, Т. И. Шалаева, Н. Л. Сосикова [и др.] // Земский врач. — 2012. — № 4. — С. 63 — 64.
4. Brun A. Fluid collections in and around the pancreas in acute pancreatitis / A. Brun, N. Agarwal, C. Pitchumoni // J. Clin. Gastroenterol. — 2011. — N 45. — P. 614 — 625.
5. Classification of acute pancreatitis—2012: Revision of the Atlanta classification and definitions by international consensus / P. A. Banks, T. L. Bollen, C. Dervenis [et al.] // Gut. — 2013. — N 62. — P. 102 — 111.
6. Thoeni R. F. The revised Atlanta classification of acute pancreatitis: its importance for the radiologist and its effect on treatment / R. F. Thoeni // Radiology. — 2012. — N 262. — P. 751 — 764.
7. Determinant—based classification of acute pancreatitis severity: an international multidisciplinary consultation / E. P. Dellinger, C. E. Forsmark, P. E. Layer [et al.] // Ann. Surg. Publ. Online First: 24 Sept. 2012.
8. Пугаев А. В. Острый панкреатит / А. В. Пугаев, Е. Е. Ачкасов. — М.: Профиль, 2007. — 336 с.
9. Гришин А. В. Выбор метода лечения острого панкреатита в зависимости от особенностей течения заболевания: автореф. дис. ... д—ра мед. наук: спец. 14.00.27 — хирургия / А. В. Гришин. — М., 2009. — 28 с.
10. Оценка тяжести состояния хирургического больного / В. А. Сиплиный, А. И. Дронов, Е. В. Конь, Д. В. Евтушенко. — К.: Майстерня книги, 2009. — 128 с.
11. Comparison of multiple—parameter prognostic systems in acute pancreatitis / T. L. Demmy, P. A. Banks, M. L. Hofstadter [et al.] // Am. J. Surg. — 2007. — Vol. 156. — P. 492 — 496.
12. Hezfarth V. A. H. Value of C—reactive protein level in the detection of necrosis in acute pancreatitis / V. A. H. Hezfarth, F. Hofstadter // Gastroenterol. Hepatol. — 2007. — Vol. 26, N 5. — P. 288 — 293.
13. Литвин А. А. Современные тенденции в хирургическом лечении острого некротизирующего панкреатита и инфицирован-

- ного панкреонекроза / А. А. Литвин, В. М. Хоха // Вестн. Клуба панкреатологов. — 2012. — № 15. — С. 31 — 35.
14. Organ failure and infection of pancreatic necrosis as determinants of mortality in patients with acute pancreatitis / M. S. Petrov, S. Shanbhag, M. Chakraborty [et al.] // *Gastroenterology*. — 2010. — N 139. — P. 813 — 820.
  15. Открытые дренирующие операции в хирургическом лечении распространенного инфицированного панкреонекроза / А. Ц. Буткевич, А. П. Чадаев, А. Ю. Лапин, С. В. Свиридов. — М.: Граница, 2007. — 390 с.
  16. A step-up approach or open necrosectomy for necrotizing pancreatitis (PANTER trial) / van H. C. Santvoort, M. G. Besselink, O. J. Bakker [et al.] // *New Engl. J. Med.* — 2010. — N 362. — P. 1491 — 1502.
  17. Ганжий В. В. Клиническое значение внутрибрюшной гипертензии у больных с острым некротическим панкреатитом / В. В. Ганжий, И. П. Колесник // *Запорож. мед. журн.* — 2010. — Т. 12, № 3. — С. 9 — 12.
  18. Синдром внутрибрюшной гипертензии в хирургической практике / Э. Х. Байчоров, Б. Б. Хациев, Ш. Ш. Гадаев, И. Ф. Мальхина // *Вестн. хирургии им. И. И. Грекова*. — 2010. — № 5. — С. 114 — 118.
  19. Шеянов С. Д. Синдром интраабдоминальной гипертензии у пациентов с острыми хирургическими заболеваниями органов брюшной полости / С. Д. Шеянов, Я. Н. Кравчук, Е. А. Харитоновна // *Вестн. Санкт-Петербург. ун-та*. — 2009. — Сер. 11, вып. 3. — С. 151 — 163.
  20. Options and challenges for the future // *Abdominal Compartment Syndrome*; eds. M. L. Cheatham, R. R. Ivatury, M. L. Malbrain, M. Sugrue. — Georgetown: Landes Biosci, 2006. — P. 295 — 300.
  21. Каракурсаков Н. Э. Синдром интраабдоминальной гипертензии у пациентов с острыми хирургическими заболеваниями органов брюшной полости / Н. Э. Каракурсаков // *Крым. журн. эксперим. и клин. медицины*. — 2011. — Т. 1, № 3 — 4. — С. 37 — 40.
  22. Abdominal compartment syndrome. World Congress. Abstract book. — Noosa—Queensland, 2004 — 520 p.
  23. Гаин Ю. М. Абдоминальный компартмент—синдром / Ю. М. Гаин, В. Г. Богдан, О. В. Попков // *Новости хирургии*. — 2009. — Т. 17, № 3. — С. 168 — 182.
  24. Плоткин Л. Л. Синдром внутрибрюшной гипертензии у больных абдоминальным сепсисом / Л. Л. Плоткин, В. А. Руднов // *Урал. мед. журн.* — 2008. — Т. 47, № 7. — С. 44 — 47.
  25. Гальперин Э. И. Руководство по хирургии желчных путей; под ред. Э. И. Гальперина, П. С. Ветшева. — М.: Видар—М., 2009. — 568 с.
  26. Sugme M. Intra—abdominal pressure and abdominal compartment syndrome in acute general surgery / M. Sugme, Y. Buhkar // *World J. Surg.* — 2009. — Vol. 33, N 6. — P. 1123 — 1128.
  27. Joint Theater Trauma System implementation of burn resuscitation guidelines improves outcomes in severely burned military casualties / J. L. Ennis, K. K. Chung, E. M. Renz [et al.] // *J. Trauma*. — 2008. — N 64. — P. 146 — 151.
  28. Cheatham M. L. Intra—abdominal hypertension and abdominal compartment syndrome: the journey forward / M. L. Cheatham, K. Safcsak // *Am. Surg.* — 2011. — N 77. — P. 1 — 5.
  29. Postinjury abdominal compartment syndrome: are we winning the battle? / Z. J. Balogh, K. van Wessel, O. Yoshino, F. A. Moore // *World J. Surg.* — 2009. — N 33. — P. 1134 — 1141.
  30. Chun R. Measurement of intra—abdominal pressure in term pregnancy: a pilot study / R. Chun, L. Baghirzada, A. Kirkpatrick // *Int. J. Obstet. Anesth.* — 2012. — N 21. — P. 135 — 139.
  31. Intra—abdominal pressure alterations after large pancreatic pseudocyst transcatheter drainage / T. S. Papavramidis, V. Duros, A. Michalopoulos [et al.] // *BMC Gastroenterol.* — 2009. — N 9. — P. 42.
  32. Lerner S. M. Review article: the abdominal compartment syndrome / S. M. Lerner // *Aliment. Pharmacol.* — 2008. — N 28. — P. 377 — 384.
  33. Abdominal compartment syndrome — Intra—abdominal hypertension: Defining, diagnosing, and managing / T. S. Papavramidis, A. D. Marinis, I. Pliakos, I. Kesisoglou // *J. Emerg. Trauma Shock*. — 2011. — Vol. 4, N 2. — P. 279 — 291.
  34. Malbrain M. L. AIDS is coming to your ICU: Be prepared for acute bowel injury and acute intestinal distress syndrome / M. L. Malbrain I. E. De Laet // *Intens. Care Med.* — 2008. — N 34. — P. 1565 — 1569.
  35. Внутрибрюшная гипертензия и абдоминальный компартмент—синдром: современные представления о диагностике и лечении / М. Ю. Киров, К. М. Гайдуков, А. А. Сметкин, Е. Н. Райбужис // *Вестн. анестезиологии и реаниматологии*. — 2010. — № 4. — С. 14 — 21.
  36. De Laet I.E. Current insights in intra—abdominal hypertension and abdominal compartment syndrome / I. E. De Laet, M. Malbrain // *Med. Intens.* — 2007. — N 31. — P. 88 — 99.
  37. Overholt R. H. Intraperitoneal pressure / R. H. Overholt // *Arch. Surg.* — 1931. — N 22. — P. 691 — 703.
  38. Gallagher J. J. Description of the procedure for monitoring intra—abdominal pressure via an indwelling urinary catheter / J. J. Gallagher // *Crit. Care Nurs.* — 2008. — Vol. 20, N 1. — P. 87 — 91.
  39. Larsson A. Clinical significance of elevated intraabdominal pressure during common conditions and procedures / A. Larsson // *Acta Clin. Belg.* — 2007. — Suppl. — P. 74 — 77.
  40. Kron I. L. The measurement of intraabdominal pressure as a criterion for abdominal re—exploration / I. L. Kron, P. K. Harman, S. P. Nolan // *Ann. Surg.* — 1984. — Vol. 199, N 1. — P. 28 — 30.
  41. Acta Clinica Belgica: proceedings of the Third World Congress of the Abdominal Compartment Syndrome. — Antwerpen, Belgium, 2007. — P. 113 — 118.
  42. Zhang W. F. Intra—abdominal pressure monitoring in predicting outcome of patients with severe acute pancreatitis / W. F. Zhang // *Hepatobil. Pancr. Dis. Int.* — 2007. — Vol. 6, N. 4. — P. 420 — 423.
  43. Risk factors and outcome of intra—abdominal hypertension in patients with severe acute pancreatitis / Ke Lu, Ni Hai—bin, Sun Jia—kui [et al.] // *World J. Surg.* — 2012. — N 36. — P. 171 — 178.
  44. Cheatham M. L. Abdominal compartment syndrome: pathophysiology and definitions / M. L. Cheatham // *Scand. J. Trauma, Resusc. Emerg. Med.* — 2009. — Vol. 17, N 10. — P. 1 — 11.
  45. Clinical relevance of intra—abdominal hypertension in patients with severe acute pancreatitis / A. Z. Al—Bahrani, G. H. Abid, A. Holt [et al.] // *Pancreas*. — 2008. — Vol. 36. — P. 39 — 43.
  46. Results from the international conference of experts on intra—abdominal hypertension and abdominal compartment syndrome. II. Recommendations / M. L. Cheatham, M. L. Malbrain, A. Kirkpatrick [et al.] // *Intens. Care Med.* — 2007. — N 33. — P. 951 — 962.
  47. Gastrointestinal microcirculation and cardiopulmonary function during experimentally increased intra—abdominal pressure / P. H. Olofsson, S. Berg, H. C. Ahn [et al.] // *Crit. Care Med.* — 2009. — N 37. — P. 230 — 239.
  48. Gut barrier dysfunction in critically ill surgical patients with abdominal compartment syndrome / A. Z. Al—Bahrani, A. Darwish, N. Hamza [et al.] // *Pancreas*. — 2010. — Vol. 39. — P. 1064 — 1069.
  49. Noninvasive assessment of intra—abdominal pressure by measurement of abdominal wall tension / G. H. van Ramshorst, M. Salih, W. C. Hop [et al.] // *J. Surg. Res.* — 2011. — N 171. — P. 240 — 244.
  50. Serpytis M. The influence of fluid balance on intra—abdominal pressure after major abdominal surgery / M. Serpytis, J. Ivaskevicius // *Medicina (Kaunas)*. — 2008. — N 44. — P. 421 — 427.